

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2018

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 7.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1****Tlhahlo ya go swaya tekatlhaloganyo**

- Ka gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tšeo di fetoša tlhalošo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokomologa mantšu a molekwa a a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo otle ge e le gore karabo e sa na le mohlodi. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele, mme le šomišitšwe sengwalweng, ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokomelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapana.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

1.1	1.1.1	'Ga re na mešomo.'
'Batho ba tlo reng'
(E TEE fela)	(1)
	1.1.2	• Ba re go ba nyatšiša ka batho. • Ba tšhaba/šia gore 'batho ba tlo reng.' (E TEE fela.)	(1)
	1.1.3	• O ile a se sa ba le taba le gore batho ba tla reng. • O ile a lemoga gore batho bao ba mo segago ga ba hloke. • O ile a beela maemo thoko. (TŠE PEDI fela)	(2)
	1.1.4	• Go loga/kota/beanya meriri. • Go loga mekotla. • Go loga magogwa. • Go roka diaparo. • Go roka dieta. (TŠE THARO fela.)	(3)

- 1.1.5
- Go selela bana/dirathana/digotlane/lapa
 - Bohlaki/bohloki bja ka lapeng/motlhako.
 - O hlohleeditšwe gape le ke go bona moagišane a etšwa mošomong wa go rekiša/O bone moagišane a rekiša mebileng. (3)
- 1.1.6 '... ba butše melomo bjalo ka mafotwana' – tshwantšhanyo/papišo. (2)
- 1.1.7
- (a) nala di a rotha – go tšwafa/bobodu.
- (b) ke morotoga – go boima/go bothata/o a palelwa. (2)
- 1.1.8
- A ka tlogela/ngala go rekiša.
 - A ka ya go nyaka lefelo le lengwe la go rekišetša. (2)
- 1.1.9
- Temaneng ya 3 mosadi yo o lapišitšwe ke mohlako gomme o nagana ka seo a ka se dirago go ntšha bohlaki ka lapeng, mola
 - Temaneng ya 5 mosadi o bile o file yo mongwe mošomo, kgetho ya gagwe e mo tšwela mohola, e bile o thwala mothuši. (2)
- 1.1.10
- Ke kakanyo.
 - Bontši bja batho bao ba rekišago mebileng ba na le sa bona.
 - Bontši bja batho bao ba rekišago mebileng ba abetšwe, ba na le bokgoni bja go itlholela mošomo. (2)
- 1.1.11
- Batho ba se tšhabe go itirela ka lebaka la go tšhaba mahlo a batho/gore batho ba tla reng/ba tla mo tšea bjang.
 - Go na le mešomo ya matsogo yeo motho a ka iphedišago ka yona.
 - Batho ba itlwaetše go ikemela bophelong. (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.1.12 (Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana)
- A lethabo,
- Mosadi yo o kgonne go emaemela lapa la gagwe, a itsoša gomme a feleletša a kgonne go fepa lapa le lengwe ka go thwala mothuši. (2)
- 1.2
- 1.2.1 B/Seno sa go tšwa go apola. (1)
- 1.2.2 Tho! tho! (1)
- 1.2.3
- Apola
 - Pompi/thepe (2)
- 1.2.4
- Go fokotša/thibela malwetši.
 - Go fa mmele phepo. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2****Tlhahlo ya go swaya kakaretšo**

- **Kabo ya meputso**
 - Dintlha = 7
 - Polelo = 3
 - Palomoka=10
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a bona.**
 - 1–3 ya dintlha tša nnete - meputso 1
 - 4–5 ya dintlha tša nnete - meputso 2
 - 6–7 ya dintlha tša nnete - meputso 3
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba ngwalolotše dintlha.**
 - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ka ntle le go di hlaloša, ga a fiwe meputso wa polelo.
 - Ge molekwa a tsopotše ntlha e 1 go iša go tše 5, tše pedi a di hlalošitše ka mantšu a gagwe, o fiwa meputso o tee wa polelo.

HLOKOMELA**Palo ya mantšu**

Baswai ba kgonthiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.

O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšhitše palo yeo e sego ya maleba.

Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokomologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

Ditsopolwa		Mantšu a tlhalošo
1. 'Bana ba iphetositše diphiri ka malapeng, dikolong le mekgotheng.'	1.	Bana ba tshwenya batswadi, barutiši le bana ba bangwe.
2. 'Diokobatši le dinotagi ke bagwera ba maseana a'.	2.	Ba ineeletše ka diokabatši le dinotagi tšeo di ba senyetšago nako.
3. 'Ga go robalwe, go lalwa go sepelwa le mebila'	3.	Bana ba lala ba sepela mašego.
4. 'Ge e le lentšu la batswadi le barutiši ga ba sa le ela hloko'.	4.	Ba a nyatša ebile ga ba theeletše batswadi le barutiši ba bona.
5. 'Makgarebjana le ona a nwa gore motho a lebele gore ke yena mang'	5.	Ba nwa madila kudu.
6 'Gona moo go hlolega dimpa tša go se beakanyetšwe'	6.	Banenyana ba ima ba se ba ikemišetša.
7 '... go ka kgopela thušo barutišing ba bona'	7.	Ga ba kgopele thušo barutišing.

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO YA 3

Tlhahlo ya go swaya KAROLO YA C

- **Mopeleto**

- Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa moputso le ge mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fetoša tlhalošo ya lentšu.
 - Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka botlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go otlwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
 - Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.
- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko a feletšego go ya le ka taelo.
 - Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

3.1 A/Madulo. (1)

3.2 Ke lefelo la banna fela. (1)

3.3

- Seswantšho.
- Fonte ye kgolo.
- Tlhakakgolo (TŠE PEDI fela)

 (2)

3.4 Lefelo/Nako/Nomoro ya mogala/Ditefelo. (TŠE PEDI fela.) (2)

3.5 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. (Go šetšwe go lapologa, go šidulla mmele, go kgotsofala) Mohlala, Lapologa, o be o kgotsofale madulong a go ikgetha. (2)

3.6 Makgonthe

- Ga se gantši batho ba hwetša madulo a go kgotsofatša.
- Madulo a go hloka diphošo ga a gona.
- Tšohle tšeo motho a di nyakago ga se gantši a di hwetša ka moka .
- Go kgotsofatša motho ka dinako ka moka ga go bonolo.

 (E TEE fela.) (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 Lepokisi/lepokisi la bahu. (1)
- 4.2 B/Batho ba go gola mphiwafela. (1)
- 4.3
- O kobegile.
 - O swere lehlotlo.
 - O na le lefatla.
 - O na le mašošo sefahlegong.
 - Molomo wa go sekama.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 4.4
- Mmušo o hlotše mphiwafela gore batho ba kgone go iphediša ka go ithekela dijo le diaparo e sego go humiša borakgwebo.
 - Batho ba ba itekanetšego ba jabetša batšofe.
 - Motho wa pudula ya 2, moaparo wa gagwe ga o laetše gore ke wa motho yoo a hwetšago mphiwafela.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 4.5
- Tlhomphe
 - Boikokobetšo
 - Letšhogo/ Makalo
- (2)
- 4.6 Pefelo.
O befedišwa ke gore monna wa pudula ya 2 o a ba ditela/diegiša. (2)
- [10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 5.1.1 Morutiši o tla ruta barutwana. (1)
- 5.1.2 Leekiši. (1)
- 5.1.3
- (a) B/Paronimi
 - (b) C/Mainagohle
 - (c) D/Botshwelamare
 - (d) A/Lefokopotšišo
- (4)
- 5.1.4 'O be a itira yo bohlašana mo **gare** ga ngwaga'.
(Ngwalollo ya lefoko leo le nepagetšego e fiwa mopotso.) (3)
- 5.1.5 Bašemane ba rata segwera **ebile/ka fao/ka gona** ba itulela botshwelamare.
(E TEE fela.) (1)
- 5.1.6
- (a) Segwera se ratwa ke bašemane. (1)
 - (b) Bašemane ga ba rate segwera. (1)

	5.1.7	... nare e hlotša. Se šomišwa ge batho ba sa kwane, gomme ba palelwa ke go phetha mošongwana wo monnyane.	(2)
5.2	5.2.1	Bana ba eme letšatšing.	(1)
	5.2.2	C/Leamanyi.	(1)
	5.2.3	• Basetsana ba itshwere dinoka. • Pula e nele kudu dinoka tša tlala.	(2)
	5.2.4	Tše tšhweu – Basetsana ba apere dihempe tše tšhweu. Tše tshehla – Basetsana ba apere dikhethe tše tshehla. (E TEE fela.)	(2) [20]
PALOMOKA YA KAROLO YA C:			40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO:			80